

A Lakiteleki Népfőiskola értékfeltáró kollégiumairól

2014-2019

Az értékfeltáró kollégiumok újszerűsége

A Lakiteleki Népfőiskola létrejötte óta, a kilencvenes évek elejétől segíti a Kárpát-medencei magyarság életét. Számos olyan programot valósított meg, amelyek hozzájárultak a magyar közösségek fenntartásához, bővüléséhez. Az értékfeltáró kollégiumok múltja a XX. századra tekint vissza. Klebelsberg Kuno, aki a Bethlen-kormányban hazánk kultuszminisztere volt, 1922 és 1931 között számos tanyasi iskolát építtetett. A több mint ötezer új iskolával az volt a célja, hogy mindenki részesüljön oktatásban függetlenül attól, hogy hol él. A népiskolák létrejötte drasztikusan emelte az olvasni és írni tudók számát hazánkban. Klebelsberg célja az volt, hogy a tanyákat is aktívan bevonja az ország vérkeringésébe, éppen ezért falujáró és tanyakutató mozgalmat is szervezett. A népfőiskolai értékfeltáró kollégiumok is erre a mintára jöttek létre.

Az értékfeltáró kutatás egyik legfontosabb eleme, hogy nem a múlt, hanem a jelen értékeit kívánjuk felszínre hozni. A kérdőíveket

is úgy állítottuk össze, hogy a jelen értékeire fókuszáljon. A megkérdezettek túlnyomó többsége már a beszélgetés elején arról számol be, hogy milyen jó volt régen az élet, milyen virágzó volt a közösség évtizedekkel ezelőtt, bezzeg ma: nincsen semmi. A kérdező feladata és felelőssége, hogy jelenünk kétségkívül meglévő értékeit a beszélgetés során felszínre hozza.

A kutatás további egyediségét adja, hogy nem válogatott szakemberekkel végezzük a munkát. Mivel nem tisztán néprajzi munkáról van szó, így nem is végezhetnénk azt pusztán néprajzkutatókkal és szociológusokkal. Éppen az színesíti munkánkat, hogy jönnek közgazdászok, jogászok, pedagógusok, történészek, földrajztudósok, sőt fizikusok is. A szakmai színvonalat pedig a szakmai vezető személye garantálja.

A kutatás célja a feltárt értékek könyvben való bemutatásán túl, hogy közösséget kovácsoljon a kutatókból. Fontos, hogy a különböző egyetemekről, különböző szakokról érkező diákok és oktatók elhivatott közösséget alkossanak. Olyan csapatot, akikre nemcsak a későbbi

kollégiumi munkák során számíthatunk, hanem újabb diákokkal ismertetik meg az értékfeltáró kollégiumokat.

A kutatás módszertana, menetrendje

Egy értékfeltáró kollégium mindig a kutatott terület kiválasztásával veszi kezdetét. A kutatott terület meghatározása általában történelmi vagy közigazgatási elvek alapján történik. Mindkét esetben a határon túli magyarság népességszáma meghatározó a kutatott települések kiválasztásában. Figyelembe kell venni továbbá azt, hogy minden kollégiumra ugyanannyi idő, mindössze két terepmunkával töltött hét áll rendelkezésre. Az alábbiakban a kutatásban résztvevők szerepkörét írjuk le, nem térünk ki azonban külön a technikai szervező munkájára, az ugyanis meglehetősen szerteágazó. Az alábbi leírásban azonban az ő személye is rendszeresen előkerül majd, a fejezet végére pedig kikristályosodik az ő feladatköre is.

A szakmai vezető és helyi koordinátorok

A terület kiválasztását követően meglévő kapcsolatainkat felhasználva kezdjük kutatni a szakmai vezetőt. Fontos, hogy olyan személy mellett döntsünk, aki képes végigkísérni és segíteni a kollégium munkáját. Emellett elengedhetetlen, hogy a szakmai vezető munkájában és a térségben egyaránt ismert és elismert személyiség legyen. Rendelkezzen olyan mély kapcsolatrendszerrel, amit felhasználva hatékonyabb munkát tudunk végezni. Ahhoz, hogy a munka sikeres legyen, a vezetőnek látnia kell, hogy az értékfeltáró kollégium egy 10-12 hónapos munkát foglal magában. Nem csupán a két kutatóhét során kell helytállni, hanem az ezt magában foglaló időszakban is. A munka megkezdése előtt a szakmai vezető feladata, hogy az átlagosan 15-20 kutatót településen egy-egy helyi koordinátort kijelöljön. A helyi vezetők feladata, hogy megszervezzék az interjúalanyokkal a találkozót. Általában településenként 20-30 személlyel történik adatfelvétel, az ő időbeosztásukat a helyi vezetőnek és a kutatás technikai szervezőjének kell egyeztetnie. A kérdőívezésre általában 1,5-2 óra jut, eszerint kell megszervezni a kutatást. Fontos továbbá, hogy a helyi koordinátor személye – akár csak a szakmai vezetőé a térségben – elismert legyen a településen. Továbbá ő lesz az, akivel a kutatók is rendszeresen egyeztetnek a munka részleteiről, valamint hozzá fordulnak, ha segítségre van szükségük.

A kutatócsapatok

A munka következő eleme a kutatócsapatok megszervezése. Az értékfeltáró kutatás irányelve, hogy minél több fiatal ismerje meg munkánkat. Éppen ezért igyekszünk minél több új kutatócsapatot meg-

hívni. Egy munka általában 10-11 csapattal zajlik, melyből 6-8 csapat új emberekből áll. Éppen ezért lehetséges az, hogy az elmúlt öt évben közel ezer diák és oktató vehetett részt az értékek feltárásában.

A csapatok négy főből állnak, melyet egy csapatvezető és három kutató alkot. A csapatvezető személyében ragaszkodunk ahhoz, hogy egyetemi oktató, de legalább PhD-hallgató legyen. Így biztosítható az elvégzett munka minősége. A kutatócsapatok szervezése egy felkérőlevéllel kezdődik, melyet az egyetemek és főiskolák rektorai, dékánjai kapnak meg. Általában már ekkor érkeznek jelentkezők a munkára. Itt fontos megjegyezni, hogy a levélben mi a csapatvezetők jelentkezését várjuk. Ha egy oktató, vagy PhD-hallgató figyelmét felkeltette a felhívás, akkor őt kérjük meg arra, hogy hozzon magával három diákot. Ezzel biztosítjuk, hogy a csapat könnyedén együtt tudjon dolgozni, hiszen a csapatvezető olyan személyeket fog magával hozni, akikben megbízik, és akikről tudja, hogy lelkiismeretesen és alázatosan végzik majd feladatukat.

Az első munkahét

A csapatok feladata az első kutatóhéten kezdődik. Ekkor a kérdőíveket töltik ki a helyi vezetők által leszerelt interjúalanyokkal. A szoros időbeosztás miatt (általában 1,5-2 óránként egy interjúalany, napi 5 személy) fontos a gyors és pontos munkavégzés. A kérdőívet mindig az egyik csapattag tölti ki, míg a kérdező igyekszik jó kapcsolatot kialakítani az interjúalanyal. Általában a beszélgetés első félórája nehezen indul, hiszen sokan feszélyezve érzik magukat, amikor kérdezik őket. Egy általános okot meg lehet említeni, amiért ez a helyzet kialakul. Többen úgy gondolnak a kérdőívfelvételre, mintha műveltségi vetélkedő lenne. Ezért nagyon

fontos, hogy a technikai szervező és a szakmai vezető alaposan elmagyarázza a helyi koordinátornak a munka lényegét, ami egy pillanatfelvétel a település életéről.

A Népfőiskola operatőr munkatársai már ebben a körben részt vesznek a kutatásban. Az ő munkájukból születik meg a kötet DVD-melléklete. Általában itt még nem készülnek személyes interjúk a kutatót alanyokkal, inkább a településekről készítenek sok-sok válogatást a leendő filmhez.

Az első munkahét végén a kutatócsapatok feladata, hogy településenként egy 3-4000 karakteres rövid beszámolót készítsenek munkájukról. Az írás végén fel kell sorolniuk azon személyeket, akikhez a második kutatóhéten vissza akarnak térni.

A két kutatóhét között

Az első hét végén a beszámolók mellett az elkészült kérdőíveket is leadják a kutatók. Egy hét alatt általában 4-500 kérdőív kerül kitöltésre, ennek kezdjük meg átnézését, feldolgozását. A technikai szervező feladata, hogy a kérdőívek első tíz kérdését áttekintse, ebből születik a kötetekben olvasható népszerűség és identitás tanulmány. Ekkor zajlik az alapvető adatok feldolgozása, melyek a nemekre, iskolázottságra, családi állapotra és foglalkozásra vonatkoznak. Ez a tanulmány minden kötetben szerepel, hiszen ez az állandó rész ad egy olyan képet a kollégiumokról, ami alapján azok összehasonlíthatóvá válnak. A kötet másik állandó szereplője a szakmai vezető jövőképpel kapcsolatos tanulmánya. Ennek megírásához a kérdőív tizenegyedik, az adott település jövőképpéről szóló kérdése van segítségére.

A két kutatóhét között általában 3-6 hónap telik el. Ennek egyik oka, hogy sok egyetemi oktató és hallgató egy tanulmányi félév során nem tudna két hétre eljönni

terepmunkára, így általában két tanulmányi félévet ölel fel a kutatás. A másik indok – a kérdőívek feldolgozása mellett –, hogy a kutatás élményeit feldolgozhasák, valamint átgondolhasák a második, mélyinterjú kör felépítését.

A második munkahét

A második kutatóhét szervezése is hasonlóan indul, akárcsak az első, itt azonban a technikai szervezőnek és a szakmai vezetőnek lényegesen könnyebb feladata van. Ekkor már a 4-500 megkérdezett közül azzal a 100-120 személlyel egyeztetünk időpontot, akiket a kutatócsapatok előzetesen kiválasztottak mélyinterjúra.

A kutatás ezen szakaszának az első körhöz képest nincs szoros menetrendje. A mélyinterjúnak sincsenek sematikus szabályai, a legfontosabb, hogy beszéltesék az interjúalanyt. A Népfőiskola operátor munkatársai ekkor rögzítik az interjúkat. A negyven perces filmben általában településenként 2-2 perc áll rendelkezésre a bemutatásra, ezért nagyon fontos jól megválogatni a filmben megszólaló személyeket. Az interjúk mellett a csapatvezetőkkel is készül községenként egy-egy beszélgetés, melyben a településen tapasztaltokról számolnak be.

A csapatok lényegesen nagyobb szabadsággal rendelkeznek a munkának ebben a fázisában. Általában azt szoktuk javasolni, hogy a kutatás első 3-4 napjában készítsék el az interjúkat, majd a következő 2-3 napot szánják a település megismerésére: látogassák meg a templomot, az emlékműveket, tájházat, valamint a neves építészeti örökségeket.

A munkahét végén a kutatóknak le kell adniuk az összes, kutatás során készített képet. A technikai szervező ekkor tájékoztatja a kutatókat a végső településleírások paramétereiről. Ezek általában 20.000 karakter terjedelemben készülnek. Általában 2-3 héttel a kutatás befejezése után várjuk az elkészült településleírásokat. A második munkahéten a szakmai vezető kijelöl néhány, a térség szempontjából releváns tanulmánytémát, melyet a kutatók szabadon vállalhatnak. Általában 5-6 tanulmány szerepel az elkészült kötetben.

A könyvszerkesztés és zárókonferencia

A leadott településleírásokat követően a technikai szervező és a szakmai vezető összeállítja a végleges kéziratot. Ez egy rendkívül körülményes és aprólékos része az értéktáró munkának. Számos adatot kell ellenőriznünk többek között azzal kapcsolatban, hogy nem történt-e tévedés, elírás a településleírás készítésekor. A kutatóktól begyűjtött fotókat beillesztjük a folyószövegbe, valamint ellenőrizzük a felhasznált irodalmak listáját tartalmazó bibliográfiát.

Az elkészült kötetet a kutatók térség egy településén rendezett könyvbemutatón ismertetjük meg a közönséggel. Erre a rendezvényre általában 150-200 fő érkezik. A kutatócsapatok itt rövid, néhány perces összefoglaló előadást tartanak a települések értékes embereiről, közösségeiről.

Összegzés

Célunk továbbra is az, hogy a fent leírt, jól bevált módszerrel még több területet, vidéket, járást ismerjünk és ismertessünk meg a Kárpát-medencében. A megismerés során pedig rámutassunk azokra a helyi értékekre, amelyek eddig is jelen voltak az adott település életében, csupán eddig nem kerültek reflektorfénybe, vagy természetes módon belesimultak a hétköznapokba, a helyiek pedig korábban nem ébredtek rá ezen értékek tudatosításának szükségességére.

HÁGEN ÁDÁM politológus, a Népfőiskola Alapítvány kuratóriumi titkára, több értéktáró kollégium szervezője. Egyetemi tanulmányait a Miskolci Egyetemen folytatta, 2013-ban alapfokon, 2019-ben mesterfokon diplomázott politikatudományból. 2014 óta dolgozik a Népfőiskola Alapítványnál kuratóriumi titkárként és programszervezőként, azóta négy értéktáró kollégiumot szervezett a Délvidéken. Jelenleg a 2020 tavaszán megjelenő Szerémség Kollégium kötetén dolgozik.